

ВИСШЕ УЧИЛИЩЕ ПО ЗАСТРАХОВАНЕ И ФИНАНСИ - СОФИЯ

РЕЦЕНЗИЯ

във връзка със защита на докторски труд
за придобиване на образователната и научна степен „доктор“
Област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки
Професионално направление: 3.8. Икономика (финансови пазари)
Докторска програма: „Финанси, застраховане и осигуряване“

Тема на докторския труд:

ИКОНОМИЧЕСКА ЕФЕКТИВНОСТ ОТ СЛИВАНИЯТА И ПОГЛЪЩАНИЯТА В БЪЛГАРСКАТА БАНКОВА СИСТЕМА

Автор на дисертационния труд: Лъчезар Димитров Борисов

Научен ръководител: проф. д-р Даниела Бобева

Рецензент: проф. д-р Огняна Стоичкова

1. Общо представяне на получените материали

Настоящата рецензия е изготвена на основание Заповед № . на Ректора на Висшето училище по застраховане и финанси (ВУЗФ) – доц. д-р Григорий Вазов, в съответствие с чл. 4 на Закона за развитие на академичния състав в Република Българи, 2 (8) и чл. 30 (3) на Правилника за приложение на този закон, както и в съответствие с чл. 49, чл. 50 и чл. 51 от Правилника за приемане и обучение на докторанти във ВУЗФ.

Предоставената ми документация по конкурса дава основание за изготвяне на рецензия по обявения конкурс.

2. Кратки биографични данни за докторанта

Лъчезар Димитров Борисов е роден на 28.04.1978г. в гр.София. Завършва магистърска степен през 2005 г. в Университета за национално и световно стопанство по специалност „Макроикономика“.

В професионален план Лъчезар Борисов е заемал позиции главно в областта на макроикономическата проблематика. Последователно работи на експертни длъжности, в редица министерства. Най-продължително е работил в Министерството на икономиката, където достига до поста на заместник-министър, който заема и понастоящем.

Лъчезар Димитров Борисов е зачислен в самостоятелна форма на докторантура със заповед №101/20.12.2016г. със срок на обучение до 3 години по посочената по-горе тема. Положил е всички изпити от докторантския минимум с отлични оценки. След предварително обсъждане в катедра „Финанси“ на дисертационния труд на работата му е предложена за защита пред научно жури и със заповед на Ректора на ВУЗФ №444/16.12.2019 г. е отчислен с право на защита

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

От методологическа гледна точка основанието да се насочи вниманието към сливанията и поглъщанията в банковата сфера се обяснява с проведените поглъщания и сливания на банки в българската икономика, осъществили се през годините на глобалната финансова и банкова криза от 2008 г. и в условията на членството на България в ЕС. В този контекст дисертацията има и голяма практическа значимост. Докторантът е обосновал добре тази значимост и актуалност като е извършил огромна работа и е навлязъл в детайлите на темата разширявайки обхвата с изследване ефектите от тези процеси за банковата система в България.

Трябва да се подчертае, че избраната тема е подходяща за докторска дисертация, поради нейната научна значимост, практическа важност и недостатъчна разработеност. В същото време тя е много комплексна и сложна и за разработването ѝ са необходими добра теоретична подготовка, познание в широк кръг проблематика от макроикономически аспекти, финанси, банково дело, както и добри аналитични способности и опит в извършването на научни изследвания, които авторът демонстрира в представения труд. Докторантът е разработил темата не само от теоретична, но и от приложна гледна точка.

Изследването се фокусира основно върху процесите на сливане и поглъщане на банките България, но в същото време е направен паралел и с аналогични процеси в други икономики. Това разширява научния смисъл, тъй като се анализира динамиката и факторната обусловеност на сливанията и поглъщанията в една страна, чиято банкова система е силно зависима от чуждестранно контролирани банки. Както правилно подчертава докторантът “Динамиката на сливания и поглъщания в банковия сектор е силно повлияна от процесите на глобализация и избухването на световна финансова криза, вкл. започналата криза от началото на 2020 г.” Това обстоятелство подчертава актуалността на избрания проблем, който се изследва в дисертационния труд.

Тезата, която авторът защитава е, че сливанията и поглъщанията оказват позитивно влияние върху банковата ефективност. Това според Л.Богданов е от съществено значение за икономическото развитие на страната, защото подобряването на ефективността на кредитните институции гарантира финансова стабилност и по-добро разпределение и преразпределение паричната маса в икономиката, което е необходимо за увеличаването на инвестициите и постигането на по-висок икономически растеж

На тази основа се поставят следните седем изследователски задачи. Те са такива, с ярко изразен теоретичен аспект – анализ на теоретичните подходи на сливанията и поглъщанията, класификацията финансовите и нефинансови проблеми при централизацията на банките и тяхната реорганизация, а така също - обосновка на практически препоръки за извършване на сливания и придобивания с участието на местни и чуждестранни банки.

Обект на изследването са банковите институции в България в цялото им разнообразие от икономически дейности и организационни форми в условията на глобализационна среда и настъпилите промени поради влиянието на световната финансова криза.

Предмет на изследването са сливанията и поглъщанията в банковия сектор, основно осъществени от търговските банки в България, в контекста на ефектите от тези процеси в условията на глобализацията и промените възникнали в условията на световната финансова криза.

4. Познаване на проблема

Впечатлението, след запознаване с дисертационния труд е, че дисертантът Лъчезар Богданов познава много добре проблемите в изследваната област. Той използва разнообразни макроикономически методи, опира се на реални данни, които е обработил за един достатъчно голям период – до 2018 г., за да улови динамиката, с която се отличава банковият сектор и влиянието му от промяната в регулаторната рамка. В този смисъл авторът е успял да проследи процесите на банковите сливания и поглъщания в най-актуалното им развитие.

5. Методика на изследването

Авторът сам подчертава, че основният подход, приложен в дисертацията, е системният. Успоредно с него се използват диалектическият и дедуктивно-индуктивният подход; методът на “кабинетно проучване”, при който са обработени, обобщени и анализирани над 500 (петстотин) информационни източника – книги, статии, монографии, финансово-счетоводна документация, доклади, отчети и др.; сравнителният и ситуационният анализи; историческият подход, в т.ч. анализ и синтез; индуктивният и дедуктивният методи; използвани са графични и таблични методи на изследване.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Предложения за рецензиране дисертационен труд е с общ обем от 246 страници основен текст. В структурно отношение е налице: въведение, три глави, заключение, използвана литература, списъци на използваните съкращения, на графиките и таблиците. Представени са 26 графики, 4 таблици и 3 схеми. Библиографията съдържа 189 източника, (включително книги, статии, периодични и непериодични статистически и други публикации, доклади и достъпни в интернет източници) от които 43 на български език и 146 на английски език.

В увода подробно и точно е очертана актуалността на изследвания проблем, тезата, целта, задачите, обекта и предмета на изследване. Посочени са използваните методи на изследване.

Първа глава е озаглавена „Диалектически анализ на теоретичните възгледи по отношение на сливанията и поглъщанията и изследване дедуктивната връзка между теорията и практиката, на базата на общи примери “. В нея авторът прави диалектически анализ на теоретичните възгледи и е изследвана дедуктивната връзка между теорията и практиката, на базата на общи примери. Изследвана е и теорията по отношение на сливанията и поглъщанията като цяло и конкретно за банковия сектор. Трябва да се отбележи задълбоченото анализиране на понятията «сливане» и «поглъщане» както от правна гледна точка, така и от финансов аспект. Тук дисертантът проявява много висока осведоменост на автори и техните тълкувания, които подлага на вещ анализ и умение да изведе положителните и негативни характеристики на тези понятия в съвременен аспект. Теоретичните аспекти на ефектите от сливанията и поглъщанията в банковия сектор в тази част от дисертацията са допълнени с анализ на дедуктивната връзка между теорията и практиката при различните видове сливания и поглъщания. Специално внимание е отделено на хоризонталната интеграция; вертикалната интеграция; конгломератните сливания и икономите от мащаба и хипотезата за стойностното несъответствие.

Втората глава е озаглавена „Влияние на сливанията и поглъщанията в банковия сектор в България”. В нея е направено практико-икономическо изследване на законодателството, отнасящо се до сливанията и поглъщанията в банковия сектор в България. Използвани са методите за измерване на ефективността в банковия сектор по традиционния подход, чрез подхода на обвиване на данните с (DEA), за да се определи влиянието на сливанията и поглъщанията върху ефективността и рентабилността на банките в България в периода 2007-2018 г.

В третата глава «Сливанията и поглъщанията в “новата икономика” – взаимовръзка със сливанията и поглъщанията в банковия сектор” е направен анализ на икономическата теория на „Парето - оптималното равновесие“ през призмата на сливанията и поглъщанията. Приложен е популярният в икономическия анализ принцип „при равни други условия“ с цел да се даде нова теоретична

интерперетация на традиционния анализ на размяната представен чрез диаграмата на Еджуърт и Парето-оптималното равновесие.

Дисертантът включва в анализа човешкия капитал, а не само управлението на човешките ресурси. Такъв е и случаят при сливанията и поглъщанията в банковия сектор, в който икономическите субекти достигат нова крива на безразличие, която от гледна точка на разполагам човешки капитал им носи по-голямо удовлетворение, уточнявайки, че тази крива на безразличие не принадлежи на равнината, в която се намира традиционната кутия на Еджуърт. Посочената крива на безразличие се намира в друга равнина, поради това, че посочените единици човешки капитал в икономиката остават константни, като на тях съответстват проекциите на кривите на безразличие от новата равнина.

В тази част на дисертационния труд Л.Борисов обогатява традиционния анализ, като доказва че синергизмът от сливанията и поглъщанията е базиран на ноу-хауто и човешкия капитал, както и на комбинирането на материални и нематериални активи. Последните лежат в основата на т.нар. “нова икономика”.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Дисертантът е представил справка с приносите, които според него се отличават както с научен, така и практико-приложен характер. Приемаме, че това са:

1. На основата на цялостен анализ на теоретико-методологичните основи и практико-приложните аспекти на сливанията и поглъщанията са системитизирани и обобщени съвременните методологически подходи и са дефинирани и прецезирани понятията “сливания и поглъщания”.
2. Задълбочено и системно са изследвани на протичащите в България процеси на сливания и поглъщания в банковия сектор и са изследвани ефектите от тях.
3. Открити са основните движещи фактори на сливанията и поглъщанията в България като е открита тяхната специфична обусловеност.
4. Чрез система от показатели е направена цялостна оценка на ефективността на банките, преминали през процесите на сливанията и поглъщанията в банковата сфера в България, открити са ползите и рисковете от тези процеси за запазването на благоприятна среда за функционирането на банките и за постигане на по-голяма ефективност за цялата банкова система.
5. Извършен е анализ на резултатите от всички сливания и поглъщания през периода 2007-2019 г, с количествена и качествена оценка на техническата ефективност на банковите единици, използвайки нетрадиционни методи за изчисляване на банковата ефективност: непараметричния метод “Анализ на обвиване на данните”. Доказано е позитивното влияние на сливанията и поглъщанията върху банковата ефективност в периодите на интензивни процеси на реструктуриране и обединяване на банковите единици в по-големи и ефективни пазарни участници.

6. Разработен е оригинален модел, базиран на “Парето-оптималното равновесие”, с който се преодолява неотчитането на синергизма при сливанията и поглъщанията.
7. В резултат на сравнителния анализ на сливанията и поглъщанията в България и в международен аспект са изведени препоръки за дефиниране на политики на корпоративно и национално ниво.

Така формулирани приносите отразяват действителните резултати в дисертационния труд, дело на самия докторант, обосновани и доказани с умело приложени макроикономически и иконометрични методи на изследването.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Докторантът Лъчезар Богданов е посочил 4 броя публикации по темата на дисертационния труд, една от които е публикувана в Украйна. Посочените публикации са достатъчни за допускането на докторанта до защита, защото покриват и даже надхвърлят минималните изисквания.

9. Лично участие на докторанта

Разработеният дисертационен труд и представените публикации по темата са лично дело на докторанта. Те илюстрират способността му самостоятелно да прави анализи и обобщения по изследвания проблем, както и да прави препоръки за тяхното практическо използване.

10. Автореферат

Представеният автореферат напълно точно и коректно представя основните проблеми, изследвани в дисертацията, както и получените резултати. Посочени са тезата, целта, задачите на дисертационния труд, както и основните теоретични постановки и практически изводи в трите глави на разработката и заключението накрая.

11. Критични забележки, препоръки и въпроси към докторанта

Разработеният дисертационен труд се отличава с научна прецизност, задълбоченост и аналитичност. Спазени са основните изисквания към този род разработки: докторантът демонстрира задълбоченото познаване на проблема, проучил е голям брой български и чуждестранни източници, критично ги е систематизирал и най-важното, успял е да изведе свои постановки, трактовки и изводи. Налице е научна етика, навсякъде надлежно са цитирани авторите, техните произведения и

постановки. В този смисъл не откривам груби слабости и недостатъци в дисертационния труд.

Въпросът, на който бих искала докторантът да вземе отношение по време на защитата си е: *Банковите сливания и поглъщания са широко прилагани технологии за обособяване на банки-лидери, оказващи влияние върху политиката и правилата на банковия пазар. Докъде може да продължава този процес, има ли механизъм, който да „предпазва“ от безконтролно развитие на сливанията и поглъщанията, така че да не се „разрушават“ конкурентните отношения между банките.*

12. Лични впечатления

Личните ми впечатления са от периода на обучението на докторанта и по-конкретно при посещението на лекциите и от изпитите върху задължителните докторантски изпити. Лъчезар Богданов се отнасяше в този начален период на докторантурата сериозна, с отговорност и постигна отлични изпитни резултати.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Във връзка с изложеното по-горе давам своята положителна оценка за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси.

С убеденост предлагам на научното жури **да присъди** образователната и научна степен „доктор“ на Лъчезар Димитров Богданов в област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки; професионално направление: 3.8. Икономика; докторска програма „Финанси, застраховане и осигуряване“ за работения от него дисертационен труд “Икономическа ефективност от сливанията и поглъщанията в българската банкова система”.

7.07.2020г

Подпис:
(проф.д-р Огняна Стоичкова)